

การดำเนินการจัดการความรู้
(Knowledge Management)
ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๖

เรื่อง

กระบวนการสอบสวนข้อเท็จจริงของสหกรณ์

จัดทำโดย

กลุ่มตรวจการสหกรณ์
สำนักงานสหกรณ์จังหวัดพิษณุโลก

คำนำ

สหกรณ์ทั่วประเทศที่จดทะเบียนกับนายทะเบียนสหกรณ์แล้ว ย่อมมีฐานะเป็นนิติบุคคล ตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. ๒๕๔๒ มาตรา ๓๗ วรรคสอง “ให้สหกรณ์ที่ได้จดทะเบียนแล้วมีฐานะเป็นนิติบุคคล” เมื่อสหกรณ์มีฐานะเป็นนิติบุคคล การดำเนินการใด ๆ ของสหกรณ์นั้นจึงต้องกระทำโดยผู้แทนของสหกรณ์ ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา ๗๐ ที่บัญญัติว่า “นิติบุคคลต้องมีผู้แทนคนหนึ่งหรือหลายคน ทั้งนี้ ตามที่กฎหมาย ข้อบังคับ หรือตราสารจัดตั้งจะได้กำหนดไว้ ความประสงค์ของนิติบุคคลย่อมแสดงออกโดยผู้แทนของนิติบุคคล” โดยที่สหกรณ์มีคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์เป็นผู้ดำเนินกิจการและเป็นผู้แทนสหกรณ์ในกิจการอันเกี่ยวกับบุคคลภายนอก หรือจะมอบหมายกรรมการคนหนึ่งหรือหลายคนหรือผู้จัดการทำการแทนก็ได้ ตามมาตรา ๕๑ แห่งพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ.๒๕๔๒ และที่แก้ไขเพิ่มเติม

สำหรับการดำเนินกิจการอันเกี่ยวข้องด้วยการบริหารจัดการภายในองค์กรของสหกรณ์เอง (กิจการหลัก) ต้องมีการกำหนดวิธีปฏิบัติไว้ในข้อบังคับหรือระเบียบของสหกรณ์ให้ชัดเจน เช่น การให้กู้ยืมเงินแก่สมาชิก ข้อบังคับของสหกรณ์ส่วนใหญ่จะกำหนดให้มีคณะกรรมการเงินกู้ไว้ (มีสถานะเป็นอนุกรรมการ) เพื่อพิจารณาอนุมัติเงินกู้ให้กับสมาชิก หากสหกรณ์ใดไม่ได้แต่งตั้งคณะกรรมการเงินกู้ก็ต้องไปดูที่ระเบียบเกี่ยวกับเงินกู้ของสหกรณ์นั้น ๆ ว่ากำหนดให้บุคคลใดหรือคณะกรรมการชุดใดเป็นผู้มีอำนาจในการอนุมัติเงินกู้ เช่น ระเบียบอาจกำหนดให้คณะกรรมการดำเนินของสหกรณ์เป็นผู้อนุมัติเงินกู้โดยตรง เป็นต้น นอกจากนี้ คณะกรรมการเงินกู้ก็อาจมีคณะกรรมการอื่นตามที่ สหกรณ์นั้น ๆ ประสงค์จะให้เพิ่มขึ้นเพื่อทำหน้าที่ต่าง ๆ ในสหกรณ์โดยกำหนดไว้ในข้อบังคับของสหกรณ์ได้ เช่น คณะกรรมการอำนวยการ คณะกรรมการประชาสัมพันธ์ คณะอนุกรรมการบริหารความเสี่ยง เป็นต้น และโดยทั่วไปแล้วในข้อบังคับของสหกรณ์จะกำหนดให้มี คณะอนุกรรมการอื่น ๆ นอกจากคณะอนุกรรมการตามที่กำหนดไว้ในข้อบังคับดังกล่าวแล้วด้วย เพื่อทำหน้าที่ต่าง ๆ ตามที่คณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์กำหนดเป็นคราว ๆ ไป

ดังนั้น หากสหกรณ์มีภารกิจหรือกิจการอันใดที่มีความจำเป็นต้องตั้งคณะอนุกรรมการ คณะหนึ่งๆ ขึ้นมาเพื่อทำหน้าที่ตามที่ได้รับมอบหมายจากคณะกรรมการดำเนินการของสหกรณ์ให้ลุล่วงไป คณะกรรมการดำเนินการอาจมีคำสั่งแต่งตั้งคณะอนุกรรมการนั้น ๆ ขึ้นมาได้ เช่น คณะอนุกรรมการสอบข้อเท็จจริงที่จะได้กล่าวถึง เป็นต้น

สำนักงานสหกรณ์จังหวัดพิษณุโลก หวังเป็นอย่างยิ่งว่า ข้อมูลที่นำเสนอเป็นองค์ความรู้นี้ จะเป็นประโยชน์ให้กับเจ้าหน้าที่ส่งเสริมสหกรณ์ในการส่งเสริม กำกับดูแลสหกรณ์ต่อไป

คณะทำงาน
มิถุนายน ๒๕๖๖

กระบวนการสอบสวนข้อเท็จจริงของสหกรณ์

๑. เหตุที่ทำให้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการสอบข้อเท็จจริง

การแต่งตั้งคณะกรรมการสอบข้อเท็จจริงเป็นการแต่งตั้งโดยอาศัยอำนาจตามข้อบังคับของสหกรณ์ ซึ่งตามร่างข้อบังคับสหกรณ์การเกษตรที่กรมส่งเสริมสหกรณ์ได้เผยแพร่ไว้เป็นแนวทางในการจัดทำข้อบังคับให้กับสหกรณ์การเกษตรทั่วประเทศนั้น จะกำหนดไว้ใน ข้อ ๘๔ ที่กำหนดว่า

“ข้อ ๘๔ คณะอนุกรรมการ ในกรณีจำเป็นแก่การดำเนินงาน คณะกรรมการดำเนินการอาจมีคำสั่งแต่งตั้งคณะอนุกรรมการต่าง ๆ เพื่อมอบหมายให้ปฏิบัติภารกิจของสหกรณ์ โดยมีอำนาจหน้าที่ตามที่คณะกรรมการดำเนินการกำหนด

คณะกรรมการดำเนินการอาจแต่งตั้งบุคคลภายนอกที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในเรื่องนั้น ๆ เป็นที่ปรึกษาคณะอนุกรรมการและให้ถือว่าที่ปรึกษาคณะอนุกรรมการเป็นส่วนหนึ่งขององค์ประกอบ”

โดยเหตุที่อาจทำให้คณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์มีคำสั่งแต่งตั้ง คณะอนุกรรมการสอบข้อเท็จจริงอาจมีสาเหตุมาจากกรณีดังต่อไปนี้

๑.๑ ข้อสังเกตที่ตรวจพบจากการตรวจสอบบัญชีประจำปีหรือข้อสังเกตที่ตรวจพบจากการตรวจสอบบัญชีระหว่างปีหรือจากการตรวจแนะนำการจัดทำบัญชีของสำนักงานตรวจบัญชีสหกรณ์ประจำจังหวัด ซึ่งเมื่อสำนักงานตรวจบัญชีสหกรณ์ได้ทำการตรวจสอบบัญชีของสหกรณ์ใดแล้วพบว่าข้อสังเกตสำนักงานตรวจบัญชีสหกรณ์ จะมีหนังสือแจ้งข้อสังเกตที่ตรวจพบพร้อมแนวทางแก้ไขไปยังสหกรณ์ นั้น เพื่อให้พิจารณาแก้ไขข้อสังเกตที่เกิดขึ้น เมื่อสหกรณ์ทราบข้อสังเกตแล้ว หากเป็นข้อสังเกตที่ต้องมีการหาบุคคลผู้รับผิดชอบหรือต้องตรวจสอบข้อเท็จจริงเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลในการประกอบการพิจารณาแก้ไขข้อสังเกตนั้น สหกรณ์สามารถมีคำสั่งแต่งตั้งคณะอนุกรรมการสอบข้อเท็จจริงเพื่อทำการสอบสวนเหตุที่เกิดขึ้นได้ เช่น สำนักงานตรวจบัญชีสหกรณ์มีหนังสือแจ้งข้อสังเกตที่ตรวจพบจากการตรวจสอบบัญชีประจำปีมายังสหกรณ์ว่า สหกรณ์มีเงินสดขาดบัญชีจำนวน ๒๐,๐๐๐ บาท และปรากฏว่าเงินสดขาดบัญชีดังกล่าวยังไม่พบสาเหตุและผู้ที่ต้องรับผิดชอบ สหกรณ์ต้องดำเนินการสอบสวนข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นเพื่อให้ทราบถึงสาเหตุที่ทำให้เงินสดขาดบัญชีนั้น พร้อมทั้งหาผู้ที่ต้องรับผิดชอบในยอดเงินสดขาดบัญชีดังกล่าว สหกรณ์จึงมีคำสั่งแต่งตั้งคณะอนุกรรมการสอบข้อเท็จจริงขึ้น เพื่อทำหน้าที่สอบสวนโดยอาศัยอำนาจตามที่กำหนดไว้ในข้อบังคับของสหกรณ์ เป็นต้น

๑.๒ คำสั่งนายทะเบียนสหกรณ์ คำสั่งนายทะเบียนสหกรณ์ที่ทำให้สหกรณ์มีคำสั่งแต่งตั้งคณะอนุกรรมการสอบข้อเท็จจริงขึ้นนั้น โดยส่วนมากแล้วจะเป็นคำสั่งนายทะเบียนสหกรณ์ตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. ๒๕๔๒ มาตรา ๒๒ (๑) ที่ให้คณะกรรมการดำเนินการแก้ไขข้อบกพร่องตามวิธีการและระยะเวลาที่นายทะเบียนสหกรณ์กำหนด เช่น นายทะเบียนสหกรณ์มีคำสั่งให้คณะกรรมการดำเนินการแก้ไขข้อบกพร่องกรณีลูกหนี้เงินกู้ปฏิเสธหนี้ จำนวน ๓๐ ราย มูลค่าความเสียหายที่เกิดจากการปฏิเสธหนี้ทั้งหมดเป็นเงินจำนวน ๖๐๐,๐๐๐ บาท (สัญญาละ ๒๐,๐๐๐ บาท) สหกรณ์จึงมีคำสั่งแต่งตั้งคณะอนุกรรมการสอบข้อเท็จจริงขึ้น เพื่อให้ทำหน้าที่สอบสวนกรณีลูกหนี้ปฏิเสธหนี้เงินกู้อย่างกล่าว เพื่อที่จะทราบข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นและหาผู้ที่ต้องรับผิดชอบ หรือคำสั่งนายทะเบียนสหกรณ์ตามมาตรา ๒๐ ที่ให้เพิกถอนหรือยับยั้งมติที่ประชุมใหญ่หรือที่ประชุมคณะกรรมการดำเนินการ

ของสหกรณ์ที่ลงมติโดยฝ่าฝืนกฎหมาย ข้อบังคับ ฯลฯ หากการเพิกถอนมติที่ประชุมนั้นทำให้สหกรณ์เกิดความเสียหายแล้วต้องมีการหาผู้ที่ต้องรับผิดชอบ

๑.๓ การร้องเรียนของสมาชิก หรือการร้องทุกข์ของเจ้าหน้าที่สหกรณ์

๑.๓.๑ การร้องเรียนของสมาชิก โดยทั่วไปสหกรณ์จะกำหนดให้มีช่องทางที่สมาชิกสามารถแจ้งปัญหาหรือข้อร้องเรียนของสมาชิกไว้เข้ามาได้ และโดยเฉพาะอย่างยิ่งสหกรณ์ออมทรัพย์มีพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. ๒๕๔๒ มาตรา ๘๙/๒ (๙) และกฎกระทรวง การดำเนินงานและการกำกับดูแลสหกรณ์ออมทรัพย์และสหกรณ์เครดิตยูเนี่ยน พ.ศ. ๒๕๖๔ ซึ่งออกตามความในมาตรา ๘๙/๒ กำหนดไว้ในข้อ ๑๙ ที่บังคับไว้ว่า

“สหกรณ์ต้องจัดให้มีช่องทางให้สมาชิกสามารถแจ้งปัญหาหรือข้อร้องเรียนได้อย่างสะดวก โดยต้องแจ้งให้สมาชิกทราบถึงช่องทาง วิธีการแจ้งปัญหาหรือข้อร้องเรียน และระยะเวลาในการพิจารณาปัญหาหรือข้อร้องเรียนนั้น รวมทั้งจัดให้มีระบบการติดตามความคืบหน้าและแจ้งความคืบหน้าในการแก้ไขปัญหาหรือข้อร้องเรียนให้ผู้ร้องเรียนทราบเป็นระยะ

การแก้ไขปัญหาและข้อร้องเรียนตามวรรคหนึ่ง ต้องดำเนินการด้วยความเป็นธรรมโดยพิจารณาข้อเท็จจริงและพฤติการณ์แวดล้อมในแต่ละกรณี รวมทั้งเหตุปัจจัยทั้งหมดด้วย”

แม้หากสหกรณ์ใดไม่ได้กำหนดให้มีช่องทางให้สมาชิกแจ้งปัญหาหรือร้องเรียนไว้ สมาชิกก็สามารถแจ้งปัญหาหรือข้อร้องเรียนมายังสหกรณ์ได้เพราะข้อบังคับของสหกรณ์ทุกแห่งกำหนดให้สมาชิกมีหน้าที่ในการสอดส่องดูแลกิจการของสหกรณ์

๑.๓.๒ การร้องทุกข์ของเจ้าหน้าที่สหกรณ์ กระบวนการร้องทุกข์ของเจ้าหน้าที่สหกรณ์ โดยทั่วไปจะมีกำหนดไว้ในระเบียบว่าด้วยเจ้าหน้าที่และข้อบังคับเกี่ยวกับการทำงาน ในหมวด “การร้องทุกข์” โดยเจ้าหน้าที่ที่มีความไม่พอใจหรือมีความทุกข์เนื่องจากการทำงานมีสิทธิยื่นคำร้องทุกข์ต่อผู้บังคับบัญชาโดยตรงหรือผู้บังคับบัญชาชั้นแรกของตนโดยเร็วเว้นแต่เรื่องที่จะร้องทุกข์นั้นเกี่ยวกับการปฏิบัติของผู้บังคับบัญชาดังกล่าวหรือผู้บังคับบัญชาดังกล่าวเป็นต้นเหตุก็ให้ยื่นคำร้องทุกข์ต่อผู้บังคับบัญชาระดับสูงขึ้นไปอีกชั้นหนึ่ง เช่น เจ้าหน้าที่สินสสินเชื่อมีความคับข้องใจเกี่ยวกับการทำงานของหัวหน้าสินเชื่อหรือไม่ได้รับความเป็นธรรมในการปฏิบัติงานจากหัวหน้าสินเชื่อซึ่งเป็นผู้บังคับบัญชาชั้นแรกของตน เจ้าหน้าที่สินเชื่อดังกล่าวยอมมีสิทธิยื่นคำร้องทุกข์ต่อผู้จัดการสหกรณ์ซึ่งเป็นผู้บังคับบัญชาระดับสูงขึ้นไปอีกชั้นหนึ่งถัดจากหัวหน้าสินเชื่อได้

เมื่อผู้บังคับบัญชาได้รับคำร้องทุกข์จากเจ้าหน้าที่แล้วให้รับดำเนินการสอบสวนเพื่อให้ทราบข้อเท็จจริงในเรื่องที่ร้องทุกข์นั้นโดยละเอียดเท่าที่จะทำได้โดยดำเนินการด้วยตนเองหรือด้วยความช่วยเหลือจากคณะกรรมการดำเนินการ

ดังนั้น การร้องเรียนของสมาชิกหรือการร้องทุกข์ของเจ้าหน้าที่สหกรณ์ย่อมเป็นเหตุให้คณะกรรมการดำเนินสหกรณ์มีคำสั่งให้แต่งตั้งคณะกรรมการสอบข้อเท็จจริงขึ้นเพื่อทำการสอบสวนหาความจริงที่เกิดขึ้นเกี่ยวกับเรื่องที่มีการร้องเรียนหรือร้องทุกข์นั้นได้

๑.๔ เหตุอื่นที่สหกรณ์พบเองนอกจากทั้ง ๓ กรณีที่กล่าวมาแล้ว สหกรณ์อาจมีคำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการสอบข้อเท็จจริงขึ้นได้ถ้าปรากฏว่ามีเหตุอื่นที่สหกรณ์พบเองว่าควรที่จะมีการสอบสวนเพื่อให้ทราบข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้น เช่น สหกรณ์ได้รับแจ้งหรือได้รับรายงานจากเจ้าหน้าที่สหกรณ์ในที่ประชุมคณะกรรมการดำเนินการว่า จากการสอบทานหนี้สมาชิก ปรากฏผลการสอบทานว่า พบสมาชิกสหกรณ์

จำนวน ๑๐ ราย ปฏิเสธการเป็นหนี้ตามสัญญาคุ้มภัยกับสหกรณ์ หรือคณะกรรมการดำเนินการพบความผิดปกติในการเบิกถอนเงินฝากของสมาชิกในใบถอนเงินฝากที่อาจนำไปสู่การทุจริตของเจ้าหน้าที่สหกรณ์ได้ เช่นนี้ สหกรณ์อาจมีคำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการสอบข้อเท็จจริงขึ้นเพื่อสอบสวนข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นได้โดยไม่ต้องรอให้ผู้สอบบัญชี เจ้าหน้าที่ส่งเสริมสหกรณ์หรือผู้ตรวจการสหกรณ์เข้าตรวจก่อนแต่อย่างใด เพราะหากปล่อยให้เงินเข้าไปอาจทำให้ไม่สามารถที่จะป้องกันความเสียหายที่อาจจะเกิดขึ้นได้หรือทำให้สหกรณ์ได้รับความเสียหายเพิ่มขึ้น

๒. การแต่งตั้งคณะกรรมการสอบข้อเท็จจริง

เมื่อมีเหตุที่ทำให้สหกรณ์ต้องแต่งตั้งคณะกรรมการสอบข้อเท็จจริงแล้ว คณะกรรมการดำเนินการลงมติแต่งตั้งคณะกรรมการสอบข้อเท็จจริง และมีคำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการสอบข้อเท็จจริงตามที่ได้กล่าวมาแล้ว ซึ่งเป็นการแต่งตั้งโดยอาศัยอำนาจตามข้อบังคับของสหกรณ์ โดยสาระสำคัญที่จะต้องมียกคำสั่ง คือ ๑. เรื่องที่จะสอบสวน ๒. บุคคลผู้ที่จะแต่งตั้งเป็นกรรมการสอบข้อเท็จจริง ซึ่งสหกรณ์ไม่ควรตั้งกรรมการที่เป็นผู้มีส่วนได้เสียหรือมีความสัมพันธ์กับผู้กระทำความผิดโดยทั่วไปการแต่งตั้งคณะกรรมการสอบข้อเท็จจริงควรมีจำนวนอย่างน้อย ๓ - ๕ คน เพื่อความชัดเจนในการลงมติและตามหลักความเป็นกลาง หรือตามที่กำหนดไว้ในข้อบังคับของสหกรณ์ ๓. กำหนดอำนาจหน้าที่ต่าง ๆ ของกรรมการสอบข้อเท็จจริง และ ๔. ระยะเวลาในการสอบข้อเท็จจริง

คณะกรรมการสอบข้อเท็จจริงที่ได้รับการแต่งตั้งขึ้นแล้ว ย่อมมีสถานะเป็นคณะกรรมการ แม้ว่าชื่อในคำสั่งแต่งตั้ง จะมีคำว่า “อนุ” ด้วยหรือไม่ก็ตาม เช่น อาจจะใช้ชื่อว่า คณะกรรมการสอบข้อเท็จจริง, คณะกรรมการสืบสวนสอบสวนข้อเท็จจริงหรือคณะกรรมการสอบข้อเท็จจริง เหล่านี้ถือว่ามีสถานะเป็นคณะกรรมการด้วยกันทั้งสิ้น

๓. การสั่งพักงาน

ในการสอบสวนข้อเท็จจริงของสหกรณ์นั้นหากมีการกล่าวหาว่าเจ้าหน้าที่สหกรณ์คนใดกระทำความผิดหรือมีส่วนเกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดสหกรณ์มีสิทธิสั่งพักงานเจ้าหน้าที่ดังกล่าวในระหว่างสอบสวนได้

การพักงานมี ๒ กรณี คือ การพักงานระหว่างสอบสวน และการลงโทษโดยการพักงาน

๓.๑ การพักงานระหว่างสอบสวน

การพักงานระหว่างสอบสวนมีกฎหมายกำหนดไว้ในพระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ.๒๕๔๑ และระเบียบว่าด้วยเจ้าหน้าที่และข้อบังคับเกี่ยวกับการทำงานของสหกรณ์

พระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ.๒๕๔๑

มาตรา ๑๑๖ บัญญัติว่า ในกรณีที่นายจ้างทำการสอบสวนลูกจ้างซึ่งถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิด ห้ามมิให้นายจ้างสั่งพักงานลูกจ้างในระหว่างการสอบสวนดังกล่าว เว้นแต่จะมีข้อบังคับเกี่ยวกับการทำงานหรือข้อตกลงเกี่ยวกับสภาพการจ้างให้อำนาจนายจ้างสั่งพักงานลูกจ้างได้ ทั้งนี้ นายจ้างจะต้องมีคำสั่งพักงานเป็นหนังสือระบุความผิดและกำหนดระยะเวลาพักงานได้ไม่เกินเจ็ดวัน โดยต้องแจ้งให้ลูกจ้างทราบก่อนการพักงาน

ในระหว่างการพักงานตามวรรคหนึ่งให้นายจ้างจ่ายเงินให้แก่ลูกจ้างตามอัตราที่กำหนดไว้ในข้อบังคับเกี่ยวกับการทำงานหรือตามที่นายจ้างและลูกจ้างได้ตกลงกันไว้ในข้อตกลงเกี่ยวกับ

สภาพการจ้าง ทั้งนี้ อัตราดังกล่าวต้องไม่น้อยกว่าร้อยละห้าสิบของค่าจ้างในวันทำงานที่ลูกจ้างได้รับก่อนถูกสั่งพักงาน

มาตรา ๑๑๗ บัญญัติว่า เมื่อการสอบสวนเสร็จสิ้นแล้ว ปรากฏว่าลูกจ้างไม่มีความผิดให้นายจ้างจ่ายค่าจ้างให้แก่ลูกจ้างเท่ากับค่าจ้างในวันทำงานนับแต่วันที่ลูกจ้างถูกสั่งพักงานเป็นต้นไป โดยให้คำนวณเงิน ที่นายจ้างจ่ายตามมาตรา ๑๑๖ เป็นส่วนหนึ่งของค่าจ้างตามมาตรา ๑๑๖ นี้พร้อมด้วยดอกเบี้ยร้อยละสิบห้าต่อปี

ระเบียบว่าด้วยเจ้าหน้าที่และข้อบังคับเกี่ยวกับการทำงาน

ระเบียบว่าด้วยเจ้าหน้าที่และข้อบังคับเกี่ยวกับการทำงานของสหกรณ์นั้น แต่ละสหกรณ์อาจจะใช้ชื่อระเบียบดังกล่าวไม่เหมือนกัน แต่มีสาระสำคัญคล้าย ๆ กัน เช่น ระเบียบสหกรณ์การเกษตรนครไทย จำกัด ว่าด้วยเจ้าหน้าที่และข้อบังคับเกี่ยวกับการทำงาน พ.ศ. ๒๕๖๓ ได้กำหนดเกี่ยวกับการพักงาน ระหว่างสอบสวนไว้ในข้อที่ ๕๗ “การพักงานเพื่อสอบสวนความผิด ในกรณีที่เจ้าหน้าที่หรือลูกจ้างถูกกล่าวหาว่ากระทำผิดวินัย จนมีการตั้งคณะกรรมการสอบสวน หรือถูกกล่าวหาว่ากระทำการฝ่าฝืนข้อบังคับเกี่ยวกับการทำงาน กฎ ระเบียบ คำสั่ง หรือถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดอาญา หรือถูกฟ้องคดีอาญา เว้นแต่ความผิดลหุโทษหรือความผิดอันได้กระทำโดยประมาท สหกรณ์มีสิทธิสั่งพักงานเพื่อสอบสวนความผิด เว้นแต่กรณีความผิดชัดแจ้งโดยมีหลักเกณฑ์ ดังนี้

- (๑) คำสั่งพักงานจะต้องทำเป็นหนังสือโดยระบุความผิด (ที่ถูกกล่าวหา)
- (๒) กำหนดระยะเวลาพักงานได้ไม่เกิน ๗ วัน (เป็นไปตามกฎหมายแรงงาน)
- (๓) สหกรณ์ต้องแจ้งคำสั่งพักงานให้เจ้าหน้าที่หรือลูกจ้างทราบก่อนพักงาน
- (๔) สหกรณ์จะจ่ายเงินเดือนหรือค่าจ้างระหว่างเจ้าหน้าที่หรือลูกจ้างพักงานในอัตราไม่น้อยกว่าร้อยละ ๕๐ ของค่าจ้างในวันทำงานที่เจ้าหน้าที่หรือลูกจ้างได้รับก่อนถูกสั่งพักงาน
- (๕) ในกรณีที่สอบสวนแล้วเจ้าหน้าที่หรือลูกจ้างมิได้กระทำความผิดสหกรณ์จะจ่ายค่าจ้างในวันทำงานปกตินับแต่วันที่สั่งพักงาน โดยให้ถือว่าเงินตาม (๔) เป็นส่วนหนึ่งของค่าจ้างพร้อมด้วยดอกเบี้ยร้อยละสิบห้าต่อปี”

จะเห็นได้ว่าตามกฎหมายแรงงานนั้นโดยหลักแล้วนายจ้างจะสั่งพักงานเพื่อสอบสวนความผิดของลูกจ้างไม่ได้ เว้นแต่จะมีข้อบังคับเกี่ยวกับการทำงานหรือข้อตกลงเกี่ยวกับสภาพการจ้างให้อำนาจนายจ้างสั่งพักงานลูกจ้างได้ ดังนั้น สหกรณ์จะมีคำสั่งพักงานเพื่อสอบสวนความผิดของเจ้าหน้าที่ได้ สหกรณ์จะต้องกำหนดให้มีข้อบังคับเกี่ยวกับการทำงานไว้ด้วย เช่น ระเบียบสหกรณ์การเกษตรนครไทย จำกัด ว่าด้วยเจ้าหน้าที่และข้อบังคับเกี่ยวกับการทำงาน พ.ศ. ๒๕๖๓ ข้างต้น ถือว่าเป็นข้อบังคับเกี่ยวกับการทำงาน ตามมาตรา ๑๑๖ แห่งพระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ.๒๕๔๑ แล้ว

หากสหกรณ์สั่งพักงานเจ้าหน้าที่เพื่อทำการสอบสวนแล้ว เมื่อครบกำหนด ๗ วันตามคำสั่งพักงาน สหกรณ์ยังทำการสอบสวนไม่แล้วเสร็จ สหกรณ์ต้องให้เจ้าหน้าที่กลับเข้าทำงานตามปกติ แต่ถ้าสหกรณ์ต้องการพักงานเจ้าหน้าที่ดังกล่าวต่อไป เพราะเกรงว่าจะเข้ามายุ่งเหยิงกับพยานหลักฐาน สหกรณ์จะต้องจ่ายค่าจ้างเต็มจำนวนหลังจากวันพักงานที่เกินกำหนด ๗ วัน

๓.๒ การลงโทษโดยการพักงาน

สำหรับการลงโทษลูกจ้างด้วยการพักงานนั้น สหกรณ์ไม่ต้องจ่ายค่าจ้าง แต่ก็ต้องมีหลักเกณฑ์เช่นเดียวกับหลักเกณฑ์การพักงานในระหว่างสอบสวน คือ ต้องมีข้อบังคับกำหนดโทษพักงานไว้ด้วย(สหกรณ์กำหนดไว้ในระเบียบว่าด้วยเจ้าหน้าที่และข้อบังคับเกี่ยวกับการทำงาน) ต้องกำหนดระยะเวลาการพักงาน และต้องแจ้งให้ลูกจ้างทราบล่วงหน้าก่อนการลงโทษ เช่น

ระเบียบสหกรณ์การเกษตรนครไทย จำกัด ว่าด้วยเจ้าหน้าที่และข้อบังคับเกี่ยวกับการทำงาน พ.ศ. ๒๕๖๓ ข้อ ๕๒ โทษทางวินัย โทษผิดวินัยมี ๔ สถาน คือ

- (๑) ไล่ออก
- (๒) ให้ออก
- (๓) พักงานโดยไม่จ่ายค่าจ้าง
- (๔) ภาคทัณฑ์

การพักงานเพราะถูกลงโทษ จึงเป็นการดำเนินการในขั้นตอนทางวินัยกับเจ้าหน้าที่สหกรณ์หลังจากที่มีการสอบสวนข้อเท็จจริง/สอบวินัย แล้ว ซึ่งผู้เขียนจะขอไว้กล่าวในบทความต่อไป เกี่ยวกับการดำเนินการทางวินัยของเจ้าหน้าที่สหกรณ์

๔. การสอบสวนข้อเท็จจริง

โดยทั่ว ๆ ไปแล้วไม่มีตำราการสอบข้อเท็จจริงใด ๆ ที่จะสามารถระบุได้อย่างแน่นอนว่า วิธีการสอบข้อเท็จจริงอย่างไรจึงจะทำให้การสอบข้อเท็จจริงประสบความสำเร็จได้ เนื่องจากการสอบข้อเท็จจริงเป็นศาสตร์และศิลปะที่สลับซับซ้อนและละเอียดอ่อนจำเป็นที่จะต้องปรับเปลี่ยนเทคนิคและวิธีการปฏิบัติให้เหมาะสม ตามลักษณะข้อสังเกตหรือข้อบกพร่องที่ตรวจพบ นอกจากนั้นการสอบข้อเท็จจริงยังจะต้องอาศัยประสบการณ์และความสามารถเฉพาะบุคคลเข้าช่วยเสริมอีกด้วย จึงเป็นเรื่องที่ไม่อาจระบุได้แน่นอนตายตัวลงไปได้ที่เดียวแต่อย่างไรก็ตาม เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาเทคนิคและวิธีการสอบข้อเท็จจริงอันจะเป็นประโยชน์ต่อสหกรณ์ในการนำไปประยุกต์ใช้ในทางปฏิบัติต่อไป จึงได้สรุปวิธีการสอบข้อเท็จจริงไว้กว้าง ๆ ดังนี้

๔.๑ เรียกประชุมคณะอนุกรรมการสอบข้อเท็จจริง

เมื่อสหกรณ์มีคำสั่งตั้งคณะอนุกรรมการสอบข้อเท็จจริงแล้ว คณะอนุกรรมการสอบข้อเท็จจริงควรเรียกประชุมกรรมการเพื่อวางแผนการสอบสวนและกำหนดประเด็นที่จะสอบสวนเพื่อที่จะตอบคำถามให้ได้ว่า

- ข้อสังเกตหรือข้อบกพร่องนั้นเกิดขึ้นได้อย่างไร
- เกิดขึ้นที่ใด ณ จุดใด
- เกิดขึ้นเมื่อใด
- เหตุจูงใจหรือทำไมจึงเกิดการกระทำผิดหรือข้อสังเกตหรือข้อบกพร่องขึ้น
- ผู้กระทำความผิดหรือผู้ที่เกี่ยวข้องได้กระทำอย่างไรบ้าง

คณะกรรมการสอบข้อเท็จจริงจะต้องวางแผนการสอบสวนให้เหมาะสมกับเรื่องที่จะสอบสวน หากเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับระเบียบใดของสหกรณ์ คณะกรรมการสอบข้อเท็จจริงจะต้องศึกษาระเบียบนั้นให้เข้าใจเสียก่อนและศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับเรื่องหรือเหตุที่ต้องสอบสวนให้ละเอียดถี่ถ้วนก่อนทำการสอบสวน

๔.๒ การรวบรวมพยานหลักฐาน

คณะกรรมการสอบข้อเท็จจริงต้องรวบรวมพยานหลักฐานเกี่ยวกับเรื่องที่จะสอบสวน เพื่อนำมาประกอบเป็นสำนวนสอบสวน ซึ่งพยานหลักฐานแบ่งออกเป็น ๔ ประเภท ได้แก่

- ๑) พยานบุคคล
- ๒) พยานเอกสาร
- ๓) พยานวัตถุ
- ๔) พยานผู้เชี่ยวชาญ

๑) พยานบุคคล (witness)

คณะกรรมการสอบข้อเท็จจริงอาจจัดให้มีการสอบสวนบุคคลที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่จะทำการสอบสวน เช่น กรณีลูกหนี้ปฏิเสธหนี้ คณะกรรมการสอบข้อเท็จจริงอาจมีหนังสือแจ้งไปยังสมาชิกลูกหนี้ที่ปฏิเสธหนี้ ขอความร่วมมือให้เข้ามาให้ข้อมูลกับคณะกรรมการสอบข้อเท็จจริง โดยกำหนดวัน เวลา และสถานที่สอบสวน ให้สมาชิกทราบ และเรียกให้เจ้าหน้าที่สหกรณ์ที่เกี่ยวข้องเข้าสอบสวนด้วย

การเรียกให้สมาชิกเข้าสอบสวน โดยหลักแล้ว คณะกรรมการสอบข้อเท็จจริงไม่มีอำนาจออกหมายเรียกให้บุคคลใดมาพบเพื่อทำการสอบสวนเช่นเดียวกับเจ้าพนักงานตำรวจตำแหน่งพนักงานสอบสวน ซึ่งมีกฎหมาย คือ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาบัญญัติให้อำนาจไว้โดยเฉพาะ แต่สมาชิกมีหน้าที่ให้ความร่วมมือกับคณะกรรมการดำเนินการเพื่อพัฒนาสหกรณ์ให้เจริญรุ่งเรือง และมั่นคงตามที่กำหนดไว้ในข้อบังคับ

ตัวอย่างร่างข้อบังคับสหกรณ์การเกษตร

ข้อ 33 สิทธิหน้าที่ในฐานะสมาชิก ผู้เข้าเป็นสมาชิกต้องลงลายมือชื่อของตนในทะเบียนสมาชิกกับชำระค่าธรรมเนียมแรกเข้าและค่าหุ้นตามจำนวนที่จะถือให้ครบถ้วน เมื่อได้ปฏิบัติดังนี้แล้วจึงถือว่าได้สิทธิในฐานะสมาชิก

(ก) สิทธิของสมาชิก มีดังนี้

- (1) เข้าประชุมใหญ่ เพื่อเสนอความคิดเห็นหรือออกเสียงลงคะแนน
- (2) เข้าชื่อเรียกประชุมใหญ่วิสามัญ
- (3) เสนอหรือได้รับเลือกตั้งเป็นกรรมการดำเนินการหรือผู้ตรวจสอบกิจการ
- (4) ได้รับบริการทางธุรกิจและทางวิชาการจากสหกรณ์
- (5) สิทธิอื่น ๆ ที่กำหนดไว้ในข้อบังคับของสหกรณ์

(ข) หน้าที่ของสมาชิก มีดังนี้

- (1) ปฏิบัติตามกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ มติ และคำสั่งของสหกรณ์
- (2) เข้าประชุมทุกครั้งที่สหกรณ์นัดหมาย
- (3) ส่งเสริมสนับสนุนกิจการของสหกรณ์ เพื่อให้สหกรณ์เป็นองค์กรที่เข้มแข็ง
- (4) สอดส่องดูแลกิจการของสหกรณ์
- (5) ร่วมมือกับคณะกรรมการดำเนินการเพื่อพัฒนาสหกรณ์ให้เจริญรุ่งเรือง

และมั่นคง

ข้อ 38 การให้ออกจากสหกรณ์ สมาชิกอาจถูกให้ออกจากสหกรณ์เพราะเหตุอย่างหนึ่งอย่างใดดังต่อไปนี้...

(4) จงใจฝ่าฝืนไม่ปฏิบัติตามกฎหมาย ข้อบังคับ ระเบียบ มติ และคำสั่งของสหกรณ์หรือประพฤติกการใด ๆ อันเป็นเหตุให้เห็นว่าไม่ซื่อสัตย์สุจริต แสดงตนเป็นปฏิปักษ์หรือทำให้เสื่อมเสียต่อสหกรณ์ไม่ว่าโดยประการใด ๆ

การร่วมมือกับคณะกรรมการดำเนินการเพื่อพัฒนาสหกรณ์ให้เจริญรุ่งเรืองและมั่นคงผู้เขียนเห็นว่าเป็นหน้าที่ทั่วไป ๆ ที่กำหนดไว้ในข้อบังคับ แม้สมาชิกผู้ที่ได้รับหนังสือแจ้งจากคณะกรรมการสอบข้อเท็จจริงจะไม่มาให้ถ้อยคำ ก็ไม่ถึงขนาดที่จะเป็นเหตุให้ถือว่าสมาชิกผู้นั้นจงใจฝ่าฝืนไม่ปฏิบัติตามกฎหมาย ข้อบังคับ ระเบียบ มติ และคำสั่งของสหกรณ์หรือประพฤติกการใด ๆ อันเป็นเหตุให้เห็นว่าไม่ซื่อสัตย์สุจริต แสดงตนเป็นปฏิปักษ์หรือทำให้เสื่อมเสียต่อสหกรณ์ไม่ว่าโดยประการใด ๆ อันจะทำให้คณะกรรมการดำเนินการ ลงมติให้สมาชิกผู้นั้นออกจากสหกรณ์ได้

ดังนั้น หากสมาชิกได้รับหนังสือแจ้งจากคณะกรรมการสอบข้อเท็จจริงแล้วไม่มาตามกำหนดนัด ย่อมเป็นสิทธิของสมาชิกโดยเฉพาะ คณะกรรมการดำเนินการไม่มีอำนาจบังคับให้สมาชิกมาให้ถ้อยคำได้ แต่อาจส่งผลกระทบต่อสมาชิกได้หากสมาชิกผู้นั้นเป็นผู้มีส่วนได้เสียโดยตรงกับเรื่องที่ทำ การสอบสวน

การเรียกให้เจ้าหน้าที่สหกรณ์เข้าให้ถ้อยคำกับคณะอนุกรรมการสอบข้อเท็จจริง เป็นกรณีที่เกี่ยวข้องกับการใช้อำนาจในฐานะที่สหกรณ์เป็นนายจ้างเรียกให้เจ้าหน้าที่สหกรณ์ซึ่งมีฐานะเป็นลูกจ้าง ปฏิบัติการ ให้เป็นไปตามคำสั่งที่ขอด้วยกฎหมายของนายจ้าง หากเจ้าหน้าที่สหกรณ์ปฏิเสธไม่ยอมเข้าให้ถ้อยคำกับคณะอนุกรรมการสอบข้อเท็จจริง ย่อมเป็นการจงใจขัดคำสั่งของนายจ้างอันชอบด้วยกฎหมาย สหกรณ์อาจพิจารณาลงโทษเจ้าหน้าที่สหกรณ์ผู้นั้นตามระเบียบว่าด้วยเจ้าหน้าที่และข้อบังคับเกี่ยวกับการทำงานได้

การสอบสวนข้อเท็จจริงต้องคำนึงถึงหลักความเป็นกลาง หรือหลักความไม่มีส่วนได้เสีย (Principle of Impartiality) หลักความเป็นกลางเป็นหลักที่มีความสำคัญและจัดเป็นหลักกฎหมายทั่วไปในระบบกฎหมายปกครองอันเป็นหลักสากล ในประเทศไทยหลักความเป็นกลางได้ถูกบัญญัติและรับรองไว้เป็นลายลักษณ์อักษรในพระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง พ.ศ. ๒๕๓๔ มาตรา ๑๓ ถึง มาตรา ๑๖ ซึ่งถือว่าเป็นกฎหมายกลางที่ได้วางหลักเกณฑ์ทั่วไปในการปฏิบัติราชการของเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองเพื่อให้เจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองใช้เป็นหลักในการปฏิบัติราชการ โดยเจ้าหน้าที่ผู้พิจารณาเรื่องทางปกครองและผู้ทำคำสั่งทางปกครองจะต้องไม่มีส่วนได้เสียในเรื่องนั้น ทั้งนี้ เพื่อเป็นหลักประกันความเป็นธรรมในการดำเนินการทางปกครองนั่นเอง แต่ในกระบวนการพิจารณาตัดสินข้อพิพาทหรือข้อปัญหาที่เกิดขึ้นของสหกรณ์ซึ่งเป็นองค์กรเอกชนแม้จะไม่มีกฎหมายใดบัญญัติรับรองไว้ให้ปฏิบัติตามหลักความเป็นกลางเหมือนกับองค์กรฝ่ายปกครองแต่สหกรณ์ก็ต้องปฏิบัติตามหลักความเป็นกลาง หรือหลักความไม่มีส่วนได้เสียนี้ด้วยเช่นกัน เพราะถือว่าเป็นหลักความยุติธรรมตามธรรมชาติ และศาลแรงงานได้นำหลักนี้มาใช้ประกอบการวินิจฉัยเกี่ยวกับการสอบสวนข้อเท็จจริงของคณะกรรมการสอบข้อเท็จจริงของสหกรณ์ด้วย

หลักความเป็นกลางที่คณะกรรมการสอบข้อเท็จจริงควรปฏิบัติมีดังนี้

๑. กรรมการสอบข้อเท็จจริงต้องไม่เป็นคู่กรณีกับผู้ที่ได้รับการสอบข้อเท็จจริง
เสียเอง
๒. กรรมการสอบข้อเท็จจริงต้องไม่เป็นคู่หมั้นหรือคู่สมรสของคู่กรณี
๓. กรรมการสอบข้อเท็จจริงต้องไม่เป็นญาติของคู่กรณีคือ เป็นบุพการีหรือ
ผู้สืบสันดานไม่ว่าชั้นใด ๆ หรือเป็นพี่น้องหรือลูกพี่ลูกน้องนับได้เพียงภายในสามชั้น หรือเป็นญาติเกี่ยว
พันทางแต่งงานนับได้เพียงสองชั้น
๔. กรรมการสอบข้อเท็จจริงต้องไม่เป็นหรือเคยเป็นผู้แทนโดยชอบธรรมหรือผู้
พิทักษ์หรือผู้แทนหรือตัวแทนของคู่กรณี
๕. ถ้าการตั้งคณะกรรมการสอบข้อเท็จจริง เป็นเรื่องที่จะมีการเสนอผลสอบ
ข้อเท็จจริงให้ประธานกรรมการสหกรณ์พิจารณาเพื่อออกคำสั่งใด ๆ เช่น คำสั่งลงโทษ ประธานกรรมการ
ผู้ที่มีอำนาจทำคำสั่งนั้น ต้องไม่ร่วมเป็นคณะกรรมการสอบข้อเท็จจริงหรือคณะกรรมการสอบวินัย ด้วย
๖. ประธานกรรมการต้องไม่เข้าแทรกแซงการดำเนินงานของคณะอนุกรรมการ
สอบข้อเท็จจริง เช่น เข้าร่วมประชุมและเป็นประธานในการประชุมคณะอนุกรรมการสอบข้อเท็จจริงทั้งที่
ประธานกรรมการ ไม่ได้รับแต่งตั้งให้เป็นคณะกรรมการสอบข้อเท็จจริง
๗. คณะกรรมการสอบข้อเท็จจริงจะต้องไม่ไปเป็นคณะกรรมการสอบวินัยอีก
เมื่อคณะกรรมการสอบข้อเท็จจริงบันทึกถ้อยคำของผู้ที่เกี่ยวข้องแล้ว ให้ลงชื่อ
กรรมการสอบข้อเท็จจริง และผู้ให้ถ้อยคำไว้และรวบรวมบันทึกถ้อยคำทั้งหมดเก็บเข้าไว้ในสำนวน

๒) พยานเอกสาร (Documentary witness)

คณะกรรมการสอบข้อเท็จจริงต้องรวบรวมเอกสารที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่จะ
สอบสวนเข้าในสำนวนสอบสวนเพื่อประกอบการวินิจฉัยด้วย ไม่ว่าจะเป็น สัญญาต่างๆ เช่น สัญญาซื้อขาย
ผลิต สัญญาให้เช่าลานตาก สัญญากู้ยืม หรือสัญญาค้ำประกัน หรืออาจจะเป็นเอกสารในรูปแบบของ
อีเมล ข้อมูลในกล่องข้อความ ทั้งรับ-ส่ง ซึ่งตามกฎหมายถือว่าเป็นพยานเอกสารด้วย โดยอาจให้
ความสัมพันธ์และเชื่อมโยงกับเรื่องที่ทำกรสอบสวนได้ รวมทั้งบันทึกถ้อยคำที่คณะอนุกรรมการสอบ
ข้อเท็จจริงได้บันทึกไว้ด้วย

คณะกรรมการสอบข้อเท็จจริงต้องตรวจสอบว่าสัญญาต่าง ๆ ได้ปฏิบัติให้เป็นไป
ตามระเบียบที่สหกรณ์ได้กำหนดไว้หรือไม่ หรือเอกสารถูกแก้ไข (โดยไม่สุจริต) หรือไม่ โดยตรวจร่องรอย
การแก้ไขเปลี่ยนแปลงข้อความ การชดเชยหรือการปลอมแปลงเอกสารนั้น และถ้าสามารถหาลายมือชื่อ
ตัวอย่างของผู้ที่ถูกปลอมแปลงมาได้หลายชื่อเพื่อนำมาเปรียบเทียบกับลายมือชื่อในเอกสารที่ถูก
ปลอมแปลงก็ยังคงจะเป็นประโยชน์ เช่น ในวันสอบข้อเท็จจริงกรณีลูกหนี้ปฏิเสธหนี้ ก่อนที่สมาชิกจะเข้าไป
ถ้อยคำกับคณะอนุกรรมการสอบข้อเท็จจริง คณะอนุกรรมการสอบข้อเท็จจริงอาจให้สมาชิกลงชื่อเข้าร่วม
การสอบสวน หรือลงชื่อรับรองสำเนาในสำเนาบัตรประจำตัวประชาชนก่อนเพื่อนำลายมือชื่อดังกล่าวมา
ใช้เปรียบเทียบกับลายมือชื่อในสัญญาที่ถูกปลอมแปลงโดยไม่ให้สมาชิกดังกล่าวรู้ตัว เป็นต้น

เมื่อได้เอกสารที่ต้องการแล้วให้บรรจุเอกสารที่เป็นหลักฐานไว้ในซองในสภาพเดิม
ของแผ่นเอกสารโดยไม่ต้องพับ แล้วเขียนข้อความเกี่ยวกับเอกสารนั้นไว้บนเปลือกของซองอีกชั้นหนึ่ง
โดยเขียนเสียก่อนที่จะนำเอกสารนั้นบรรจุ

๓) พยานวัตถุ (Material witness)

นอกจากต้องรวบรวมเอกสารที่เกี่ยวข้องแล้วคณะกรรมการสอบข้อเท็จจริงจะต้องตรวจสอบพยานวัตถุที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่จะสอบสวนด้วย เช่น กล้อง CCTV, เครื่องคอมพิวเตอร์ และอุปกรณ์, สื่อบันทึกหรือข้อมูลในฮาร์ดิสต์ที่อาจเกี่ยวข้องกับเรื่องที่ทำกรสอบสวน อันจะบอกถึงความเชื่อมโยงช่วงวันเวลาที่ข้อมูลถูกสร้างขึ้น ถูกลบหรือเปลี่ยนแปลงแก้ไข ก่อนและหลังเกิดเหตุ หรือบัตรเอทีเอ็ม หรือสมุดบัญชีเงินฝากธนาคารของสหกรณ์ เพื่อตรวจสอบกระแสเงินและความเชื่อมโยงทางบัญชีของผู้เกี่ยวข้อง วันเวลา สถานที่ที่เกี่ยวข้องหรือวัตถุพยานอื่น ๆ ที่คณะกรรมการสอบข้อเท็จจริงเห็นว่าจำเป็นหรือเกี่ยวข้องกับการสอบข้อเท็จจริงในเรื่องดังกล่าว

๔) พยานผู้เชี่ยวชาญ (Expert Witness)

พยานผู้เชี่ยวชาญ เป็นพยานบุคคลที่ไม่ใช่คู่กรณี ไม่มีส่วนเกี่ยวข้อง ไม่มีส่วนได้เสีย และไม่มีส่วนรู้เห็นในการกระทำความผิดในเรื่องที่จะทำการสอบสวน แต่เป็นผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญในเรื่องหนึ่งเรื่องใด เช่น นายช่างโยธา ซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ชั้นต้นที่ปฏิบัติงานที่ค่อนข้างยากเกี่ยวกับงานออกแบบ การควบคุมการก่อสร้าง และบำรุงรักษาทางด้านช่างโยธา การวางโครงการก่อสร้างในงานด้านช่างโยธา การให้คำปรึกษาแนะนำที่เกี่ยวกับงานด้านโยธา เช่น ทาง สะพาน ช่องน้ำ อาคาร อุโมงค์ เขื่อน อาคารชลประทาน การประปา ท่าเทียบเรือ สนามบิน และสิ่งก่อสร้างอื่น ๆ เป็นต้น

ตัวอย่าง

สหกรณ์มีข้อบกพร่องเกี่ยวกับการจัดซื้อจัดจ้าง คือ สหกรณ์จ่ายเงินเป็นค่าซ่อมแซมผนังกันดิน (ผนังกันดินท่อดตัลง) จำนวน ๑,๗๐๐,๐๐๐ บาท โดยที่สหกรณ์ไม่ได้ปฏิบัติให้เป็นไปตามระเบียบสหกรณ์ว่าด้วยการจัดซื้อและจัดจ้างของสหกรณ์ หมวดที่ ๒ การจัดซื้อและจัดจ้าง ข้อ ๙ วิธีสอบราคา ได้แก่ การซื้อและการจ้างครั้งหนึ่งซึ่งมีราคาเกิน ๒๐๐,๐๐๐.๐๐ บาท แต่ไม่เกิน ๒,๐๐๐,๐๐๐.๐๐ บาท สหกรณ์จึงมีคำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการสอบข้อเท็จจริงขึ้นเพื่อหาผู้ที่ต้องรับผิดชอบ โดยคณะกรรมการ สอบข้อเท็จจริงมีความจำเป็นที่จะต้องทราบราคากลางของค่าซ่อมแซมผนังกันดินนั้น จึงมีหนังสือไปยังหน่วยงานที่มีนายช่างโยธา ขอความอนุเคราะห์มอบหมายให้นายช่างโยธาประจำหน่วยงานเข้าตรวจสอบประเมินราคาการก่อสร้าง เมื่อตรวจสอบรายการต่าง ๆ แล้ว นายช่างโยธาจะทำรายงานเสนอผลการตรวจสอบ และความเห็นให้คณะกรรมการสอบข้อเท็จจริงทราบ หากผลการตรวจสอบปรากฏว่า ราคาที่นายช่างโยธาประเมินได้ต่ำกว่าราคา ๑,๗๐๐,๐๐๐ บาท ที่มีการจัดซื้อจัดจ้าง โดยไม่ได้ปฏิบัติให้เป็นไปตามระเบียบดังกล่าว ส่วนที่เกินกว่าราคาประเมินคณะกรรมการสอบข้อเท็จจริงจะต้องทำการหาผู้ที่ต้องรับผิดชอบในส่วนที่เกินนั้น เป็นต้น

๕. การสรุปสำนวนและเสนอผลการพิจารณา

เมื่อคณะกรรมการสอบข้อเท็จจริงได้สอบข้อเท็จจริงและรวบรวมพยานหลักฐานต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับเรื่องที่ทำกรสอบสวนเสร็จสิ้นแล้ว คณะกรรมการสอบข้อเท็จจริงจะต้องนำข้อเท็จจริงและหลักฐานดังกล่าวมาเขียนเป็นรายงานสรุปผลการสอบสวน และนำรายงานนั้นเสนอคณะกรรมการดำเนินการของสหกรณ์เพื่อพิจารณาต่อไป

๕.๓.๑ การสรุปสำนวน

คณะกรรมการสอบข้อเท็จจริงต้องประชุมปรึกษาหารือเพื่อสรุปสำนวนและทำความเข้าใจเสนอคณะกรรมการดำเนินการ โดยนำข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานที่ได้มาวินิจฉัยเข้ากับตัวบทกฎหมาย ข้อบังคับ ระเบียบของสหกรณ์ ประกาศหรือคำสั่งของสหกรณ์

๕.๓.๒ การรับทราบผลการสอบสวน

เมื่อคณะกรรมการสอบข้อเท็จจริงได้รายงานผลการสอบสวนให้ที่ประชุมคณะกรรมการดำเนินการของสหกรณ์ทราบแล้ว ให้ที่ประชุมคณะกรรมการดำเนินการลงมติมอบหมายคณะกรรมการผู้หนึ่งผู้ใดหรือกรรมการและผู้จัดการไปร้องทุกข์ต่อพนักงานสอบสวนเพื่อดำเนินการทางกฎหมาย หากเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความผิดอาญาที่รู้ตัวผู้กระทำความผิดแล้ว ย่อมถือว่า ณ วันดังกล่าว สหกรณ์ในฐานะนิติบุคคลรู้เรื่องความผิดและรู้ตัวผู้กระทำความผิดแล้ว อันทำให้อายุความคดีอาญาเริ่มนับ หากเป็นความผิดที่ยอมความได้ เช่น ความผิดฐานยักยอกทรัพย์ ถ้าสหกรณ์มีได้ร้องทุกข์ภายในสามเดือนนับแต่วันที่รู้เรื่องความผิดและรู้ตัวผู้กระทำความผิด ย่อมเป็นอันขาดอายุความ แต่ถ้าเป็นความผิดที่ยอมความไม่ได้ เช่น ความผิดฐานปลอมแปลงเอกสาร หรือความผิดฐานลักทรัพย์ นายจ้าง จะไม่มีอายุความร้องทุกข์ คงมีแต่อายุความทั่วไปตามที่บัญญัติไว้ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๘๕ หากกรณีความเสียหายเกิดจากการกระทำโดยประมาทเลินเล่อ ควรเสนอให้ผู้ที่ทำให้สหกรณ์ได้รับความเสียหายชดใช้ความเสียหายที่เกิดขึ้น หากความเสียหายเกิดขึ้นจากการกระทำของเจ้าหน้าที่สหกรณ์ควรเสนอให้มีการลงโทษทางวินัยแก่เจ้าหน้าที่ด้วย โดยถือปฏิบัติให้เป็นไปตามระเบียบของสหกรณ์ว่าด้วยเจ้าหน้าที่และข้อบังคับเกี่ยวกับการทำงาน